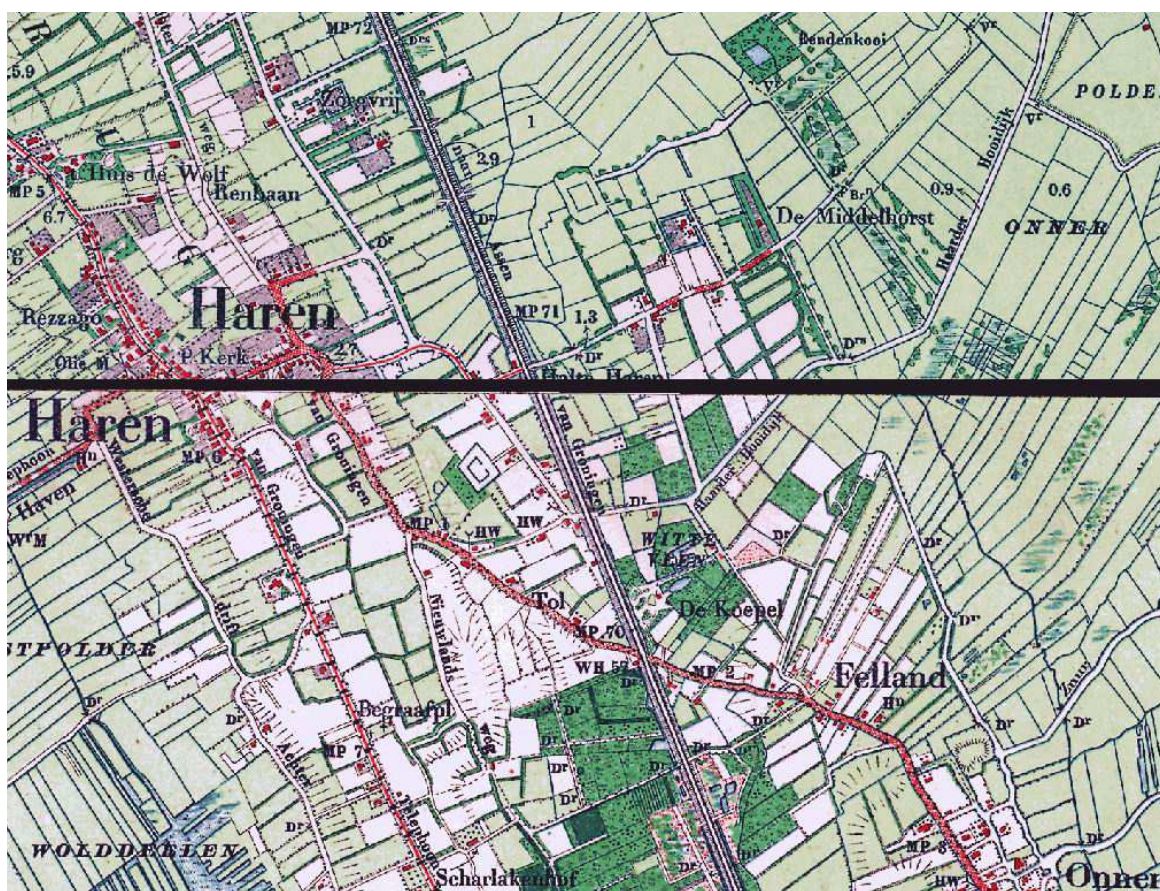

Kerkstraat 21-23 te Haren (gemeente Haren)

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Administratieve gegevens

provincie:	Groningen
gemeente:	Haren
plaats:	Haren
toponiem:	Kerkstraat 21-23
bevoegd gezag:	Gemeente Haren
opdrachtgever:	Gemeente Haren
centrumcoördinaat:	236.493 / 576.871
kaartblad:	7D
onderzoekmeldingsnummer:	50889
uitvoerder:	Libau
beheer documentatie	Libau, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, gemeente Haren en E-depot
auteur	mw. N. van der Mei
autorisatie	drs. J. Molema
telefoon:	050-3126545
fax:	050-3123362
e-mail:	info@libau.nl

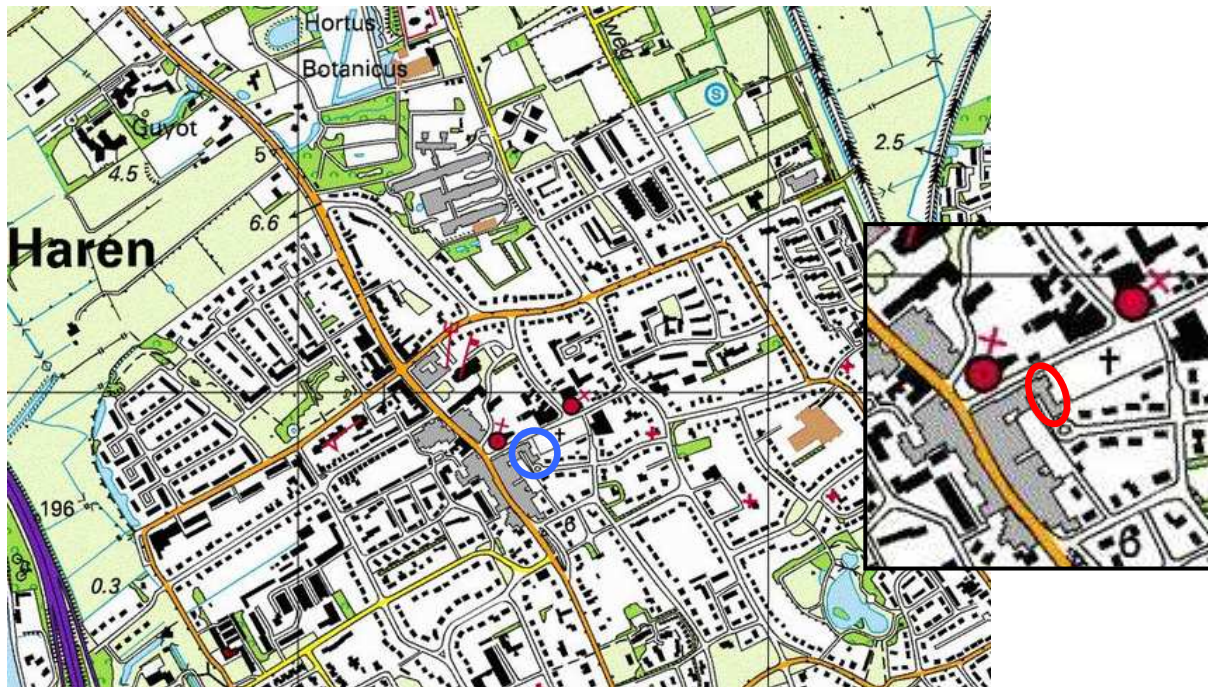

Plangebied Kerkstraat 21-23 te Haren

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Planvoornemen

In opdracht van de gemeente Haren, vertegenwoordigd door dhr. P.G. Teerhuis, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor Kerkstraat 21-23 te Haren (gemeente Haren). Aanleiding voor het onderzoek is het voornemen om de bestaande bebouwing te vervangen door een appartementencomplex met parkeerkelder. De bouwput wordt uitgegraven tot een diepte van 4 meter onder het maaiveld. De locatie waar de ingrepen gaan plaatsvinden wordt hieronder verder benoemd als plangebied.

Figuur 1: Plangebied Kerkstraat 21-23 te Haren: de locatie van het plangebied is blauw omcirkeld (Topografische Atlas Groningen). In de inzet een vergroting van het plangebied met het plangebied aangegeven in rood.

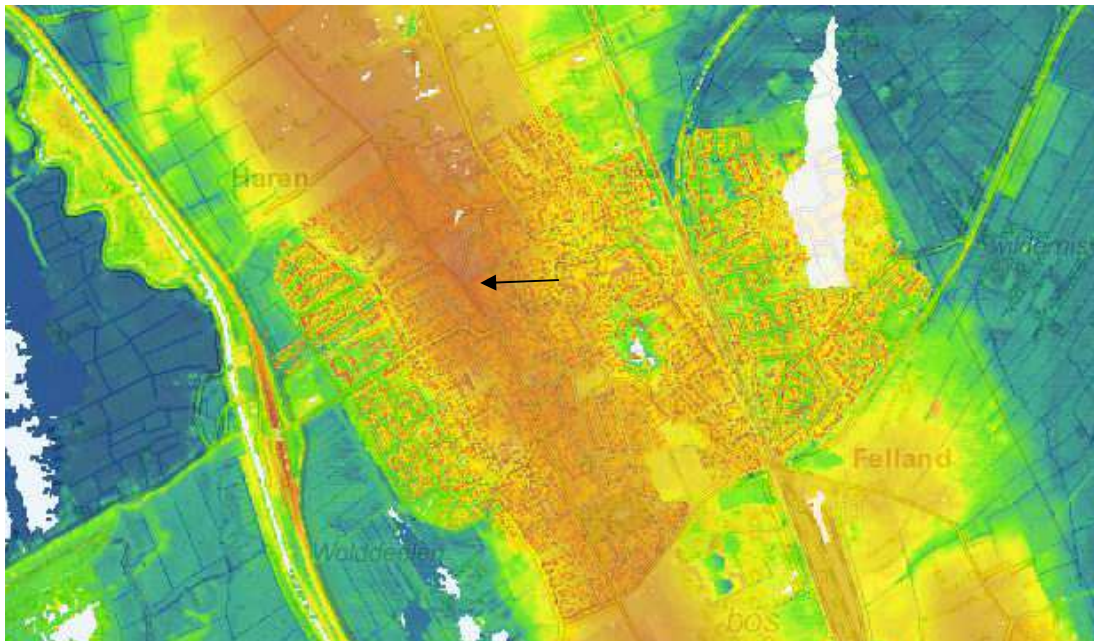
Informatie

Het dorp Haren ligt op de Hondsrug, een glaciële rug die in het saalien (de voorlaatste ijstijd) ontstond. De Hondsrug wordt geflankeerd door het beekdal van de Hunze aan de oostzijde en de Drentsche Aa aan de westzijde. Door de hoge ligging te midden van een veengebied vormde de Hondsrug van oudsher de doorgaande route van het zandgebied in het zuiden naar de noordelijke kwelders. Op de Hondsrug zijn bewoningssporen uit vele, opeenvolgende archeologische perioden aangetroffen.

Op de fysisch geografische kaart van de provincie Groningen is het plangebied niet gekarteerd in verband met de aanwezige bebouwing (zie bijlage: Uitsnede fysisch geografische kaart). Gezien de omgeving zal het plangebied geclassificeerd zijn als glaciële (heuvel)rug met dekzand: de Hondsrug (codes Gh1 en/of Gr1). Mogelijk bevindt zich binnen 120 cm onder maaiveld glaciëel materiaal (codes Gh1g en Gr1g).

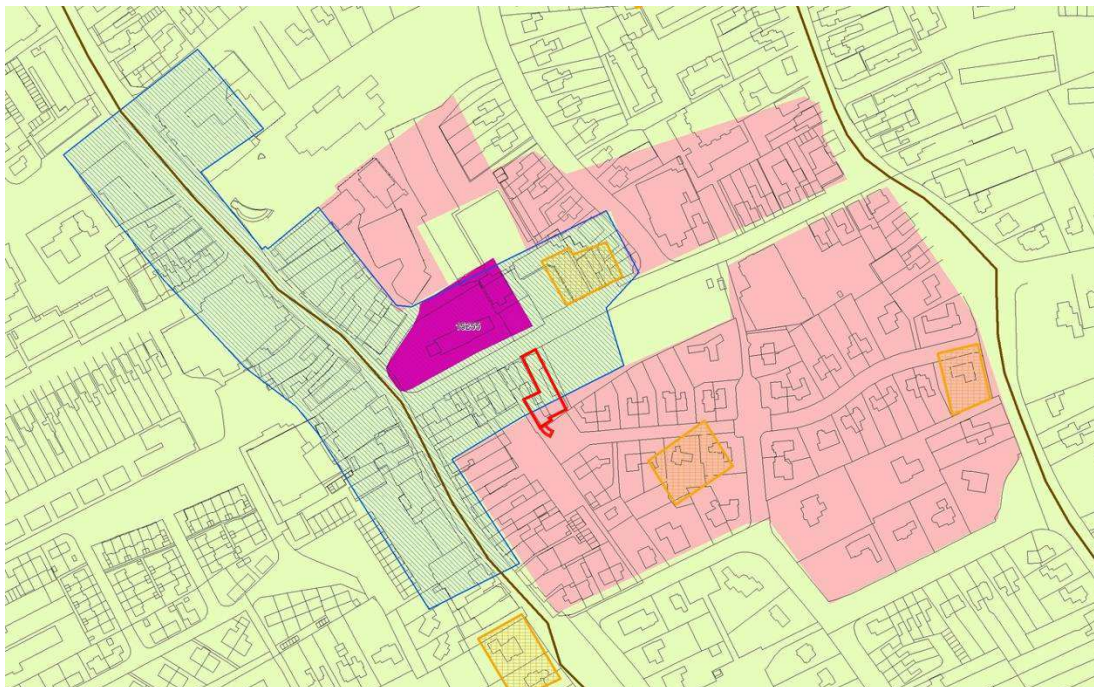
Ook op de bodemkaart is het plangebied aangegeven als bebouwd gebied. Uitgaande van de omgeving kunnen in het plangebied hoge zwarte enkeerdgronden bestaande uit lemig fijn zand (code zEZ23) of laarpodzolgronden bestaande uit lemig fijn zand (code cHn23) worden verwacht (zie bijlage: Bodemkaart). De vorming van podzolbodems duidt op een goede ontwatering van het dekzand. In de prehistorie vestigde men zich bij voorkeur op dit soort droge plaatsen. Hoge zwarte enkeerdgronden duiden op de aanwezigheid van een cultuur- ofwel esdek, dat is ontstaan als gevolg van plaggenbemesting en bezandingen. Deze vorm van bodemverbetering komt voor vanaf de late middeleeuwen. Vanwege het doorspitten van de mest in de zandondergrond kan de bovenlaag van het dekzand iets verstoord zijn geraakt. Door een esdek blijven onderliggende archeologische resten echter vaak wel gevrijwaard van aantasting door latere (recente) bodemingrepen.

Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) is de hoge ligging van Haren en de Hondsrug ten opzichte van de omgeving goed te zien (zie figuur 2).

Figuur 2: Hoogteverschillen in en rondom Haren (bron: www.ahn.nl). Het plangebied is globaal aangegeven met een pijl.

Op het concept van de Beleidskaart Archeologie van de gemeente Haren is aangegeven dat het plangebied gedeeltelijk binnen de oude bebouwde kern en gedeeltelijk binnen een gebied met een hoge archeologische verwachtingswaarde ligt. Ook is te zien dat in de buurt van het plangebied vier oude boerderijplaatsen liggen. (zie figuur 3)

Figuur 3: Uitsnede uit de Conceptbeleidskaart Archeologie van de gemeente Haren (bron: Libau, 2012). De ligging van het plangebied is aangegeven met een rode lijn.
(lichtgroen = lage archeologische verwachting; roze = hoge archeologische verwachting; blauw gearceerd = historische bebouwingszone; oranje gearceerd = historische boerderijplaatsen; felroze = AMK-terrein kerk)

Het plangebied is niet geregistreerd op de Archeologisch Monumentenkaart (AMK). Ook zijn er geen archeologische waarnemingen of vondstmeldingen uit het plangebied bekend (zie bijlage: Kaart archeologie). In de omgeving van het plangebied zijn meerdere terreinen en vondsten geregistreerd. Het betreft de 13de-eeuwse kerk van Haren (AMK-terrein 15255, dat pal naast het plangebied is gesitueerd), het laat-middeleeuwse Huis te Hemmen (AMK-terrein 5448), de buitenplaats Lusthorst uit de nieuwe tijd (AMK-terrein 7125) en de buitenplaats Emdaborg, ook wel Zorgvrij genoemd (waarneming 238197). Nabij het plangebied zijn aardewerken potten aangetroffen; deze zijn echter niet nader gedateerd (waarneming 238492). Overige archeologische vondsten en resten in de omgeving van het plangebied betreffen onder meer een bijl uit het neolithicum (waarneming 238195), een vindplaats van vuursteenartefacten en aardewerk uit het neolithicum en aardewerk uit de ijzertijd (waarneming 238196), een vindplaats van aardewerk uit de ijzertijd (waarneming 300535) en een vindplaats van een 4de-eeuwse urn (waarneming 238485).

In de HottingerAtlas (karteringen tussen 1792-1794) is te zien dat de Kerkstraat zijde van het plangebied binnen het bebouwde gebied ligt. Ten zuiden van deze bebouwing liggen tuinen met ten zuiden daar weer van akkergrond. Op de kadastrale minuut (gemeente Haren, sectie K2) uit het begin van de 19de eeuw is dit duidelijker waarneembaar (zie bijlage: Kadastrale minuut). Het plangebied overlapt met een huis met tuin en deels met de naastgelegen tuin. Het zuidelijke deel van het plangebied, en dus ook de helling naar de parkeergarage, overlapt met een stuk bouwland. (hisgis.nl & watwaswaar.nl).

Gedurende de 19de en een deel van de 20ste eeuw blijft deze situatie bestaan, zo blijkt uit de historische kaarten (watwaswaar.nl). Op de topografische militaire kaart uit de periode 1851-1855 is te zien dat de tuinen van de pastorie ten oosten van het plangebied plaats hebben gemaakt voor de begraafplaats. Halverwege de 20ste eeuw lijkt het plangebied onbebouwd. De huidige bebouwing is vanaf 1962 weergegeven op het kaartmateriaal (watwaswaar.nl) en is onder andere in gebruik geweest als benzinstation en drukkerij.

De beoogde nieuwbouw overlapt grotendeels met de bestaande bebouwing (zie figuur 4). De huidige gebouwen hebben een fundering op staal en zijn deels onderkelderd. De bij het voormalig benzinstation horende olietanks zijn inmiddels verwijderd. (mededeling dhr. C. Kuperus, gemeente Haren).

Figuur 4: Luchtfoto (maps.google.nl) van de bestaande bebouwing (aangegeven met een gele stippellijn) met daarop in rood een projectie van de geplande nieuwbouw.

Overweging en advies

Op basis van archeologische vondsten die in de omgeving zijn gedaan, de geomorfologische situering en de aanwezige bodem, kan voor het plangebied worden vastgesteld dat er een grote kans is op de aanwezigheid van archeologische resten. Echter, de ingrepen die in de loop van de 20ste eeuw in het plangebied hebben plaatsgevonden, zullen de bodem hier over een grote oppervlakte hebben verstoord. Vooral bouwactiviteiten hebben tot diepe bodemverstoringen geleid vanwege de aanleg van bouwputten en funderingen. Alleen het zuidwestelijke deel van het plangebied lijkt van (recente) bodemverstoringen gevrijwaard te zijn gebleven en kan derhalve nog een intacte bodem hebben.

De gaafheid van de bodem in dit deel van het plangebied kan echter alleen worden vastgesteld middels veldonderzoek. Daarom dient voorafgaand aan de werkzaamheden (bodemingrepen) een archeologisch booronderzoek (Inventariserend Veldonderzoek [IVO]; fase 1) in dit deel van het plangebied plaats te vinden. Dit onderzoek dient te bestaan uit minimaal zes boringen met een Edelmanboor met een doorsnede van 6 cm om de gaafheid van de bodem in beeld te brengen en de aan- of afwezigheid van archeologische resten in het plangebied aan te tonen. De opgeboorde grond dient te worden onderzocht op archeologische indicatoren. In figuur 5 is aangegeven in welk deel van het plangebied het onderzoek moet plaatsvinden. Indien het onderzoek de aanwezigheid van (waardevolle) archeologische resten aantoonst is bescherming (planaanpassing) of opgraving van deze resten nodig.

Figuur 5: Luchtfoto (maps.google.nl) met daarop aangegeven in welk deel van het plangebied booronderzoek moet plaatsvinden (blauw omlind). De gele stippellijn geeft de bestaande bebouwing aan; de rode lijn de geplande nieuwbouw.

Bijlagen:

- Uitsnede fysisch geografische kaart;
- Kaart archeologie;
- Bodemkaart;
- Kadastrale minuut (via HisGIS).

Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten

Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl).

Archeologische Monumentenkaart.

Archeologisch Informatiesysteem (Archis) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Grote Historische topografische Atlas Groningen ± 1900 – 1930, schaal 1: 25000. Uitgeverij Nieuwland, 2006. Tilburg.

Grote Historische Atlas van Nederland, 1: 50000. Deel 2: Noord-Nederland 1851 – 1855. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. Groningen.

Historisch Geografisch Informatiesysteem Groningen (hisgis.nl).

Luchtfoto's Google Earth/Maps.

Minuutplans uit het begin van de negentiende eeuw en overige historische kaarten (www.watwaswaar.nl).

Schroor, M. & J. Meijering, 2007. *Golden raand. Landschappen van Groningen*. In Boekvorm Uitgevers bv, Assen.

Snijders, F.L., 1985. *Fysische geografie in de provincie Groningen*. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Stiboka, 1985. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1: 50.000*. Stiboka, Wageningen (Toelichting gepubliceerd in 1986; kaartopname door A.E. Clingeborg et al.).

Versfelt, H.J., 2003. *De Hottinger-atlas van Noord- en Oost Nederland 1773-1794*. Heveskes Uitgevers Groningen.

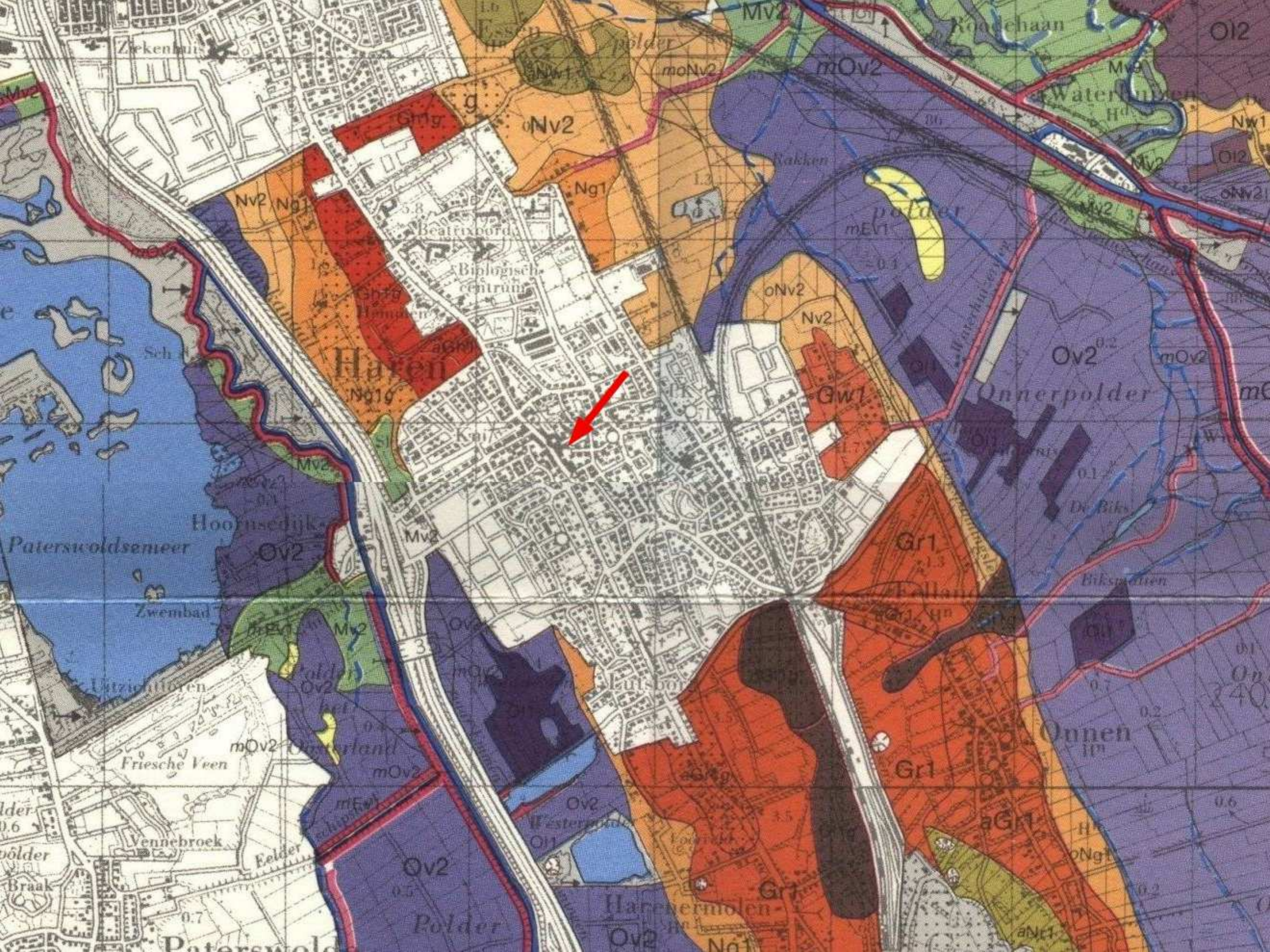

Archeologische periodes

paleolithicum	tot 8800 v.Chr.
paleolithicum vroeg	tot 300000 C14
paleolithicum midden	300000 - 35000 C14
paleolithicum laat	35000 C14 - 8800 v.Chr.
paleolithicum laat A	35000 - 18000 C14
paleolithicum laat B	18000 C14 - 8800 v.Chr.
mesolithicum	8800 - 4900 v.Chr.
mesolithicum vroeg	8800 - 7100 v.Chr.
mesolithicum midden	7100 - 6450 v.Chr.
mesolithicum laat	6450 - 4900 v.Chr.
neolithicum	5300 - 2000 v.Chr.
neolithicum vroeg	5300 - 4200 v.Chr.
neolithicum vroeg A	5300 - 4900 v.Chr.
neolithicum vroeg B	4900 - 4200 v.Chr.
neolithicum midden	4200 - 2850 v.Chr.
neolithicum midden A	4200 - 3400 v.Chr.
neolithicum midden B	3400 - 2850 v.Chr.
neolithicum laat	2850 - 2000 v.Chr.
neolithicum laat A	2850 - 2450 v.Chr.
neolithicum laat B	2450 - 2000 v.Chr.
bronstijd	2000 - 800 v.Chr.
bronstijd vroeg	2000 - 1800 v.Chr.
bronstijd midden	1800 - 1100 v.Chr.
bronstijd midden A	1800 - 1500 v.Chr.
bronstijd midden B	1500 - 1100 v.Chr.
bronstijd laat	1100 - 800 v.Chr.
ijzertijd	800 - 12 v.Chr.
ijzertijd vroeg	800 - 500 v.Chr.
ijzertijd midden	500 - 250 v.Chr.
ijzertijd laat	250 - 12 v.Chr.
Romeinse tijd	12 v.Chr. - 450 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg	12 v.Chr. - 70 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg A	12 v.Chr. - 25 n.Chr.
Romeinse tijd vroeg B	25 - 70 n.Chr.
Romeinse tijd midden	70 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd midden A	70 - 150 n.Chr.
Romeinse tijd midden B	150 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd laat	270 - 450 n.Chr.
Romeinse tijd laat A	270 - 350 n.Chr.
Romeinse tijd laat B	350 - 450 n.Chr.
middeleeuwen	450 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen vroeg	450 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen vroeg A	450 - 525 n.Chr.
middeleeuwen vroeg B	525 - 725 n.Chr.
middeleeuwen vroeg C	725 - 900 n.Chr.
middeleeuwen vroeg D	900 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen laat	1050 - 1500 n.Chr.
middeleeuwen laat A	1050 - 1250 n.Chr.
middeleeuwen laat B	1250 - 1500 n.Chr.
nieuwe tijd	1500 - heden
nieuwe tijd A	1500 - 1650 n.Chr.
nieuwe tijd B	1650 - 1850 n.Chr.
nieuwe tijd C	1850 - heden

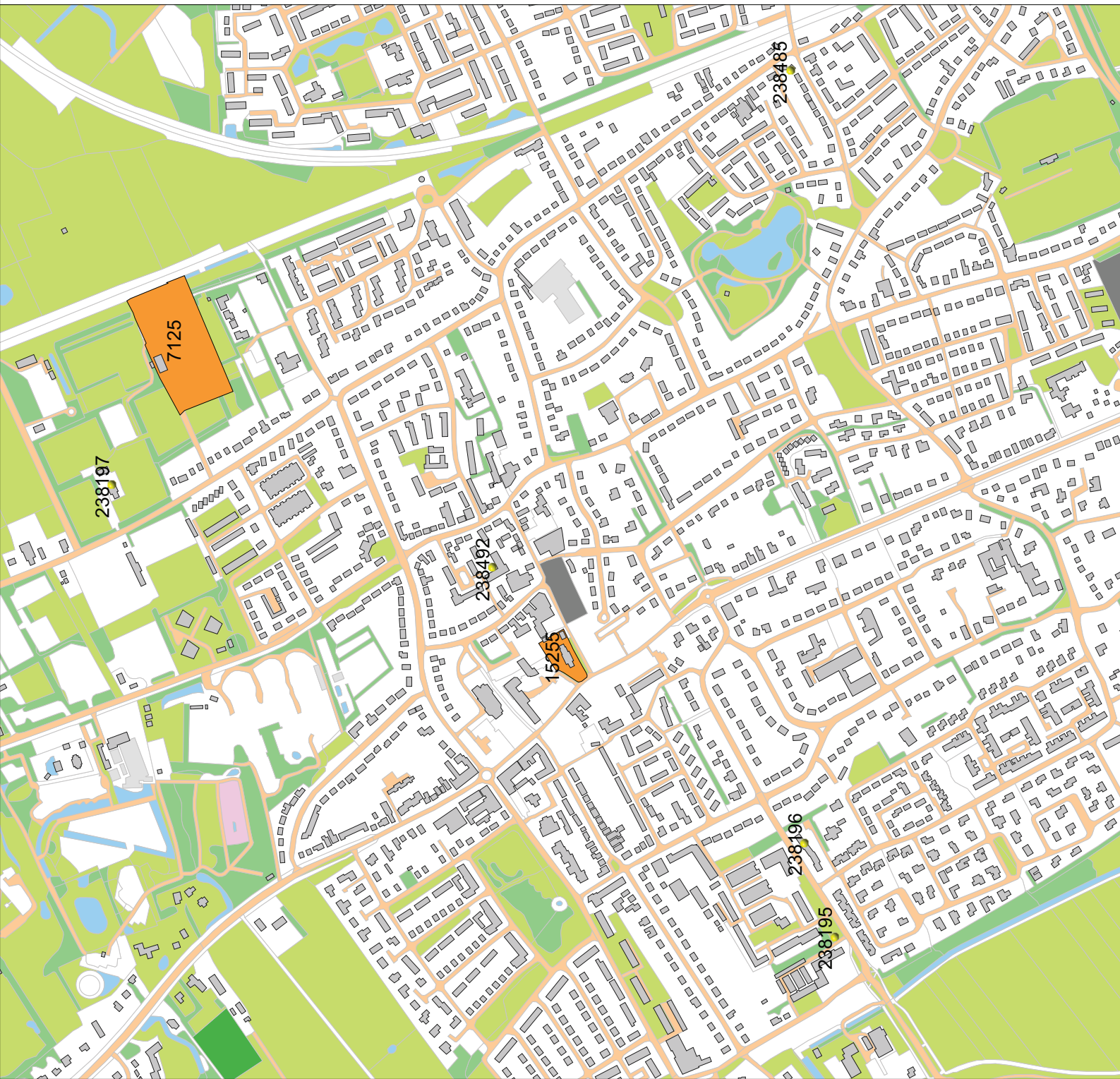

Legenda

- WAARNEMINGEN
  - HUIZEN
- MONUMENTEN
  - archeologische waarde
  - hoge archeologische
  - zeer hoge archeologis
  - zeer hoge arch waard
- TOP10 ((c)TDN)
  - bebouwd gebied
  - doorgaande wegen
  - bos
  - bouwland
  - weiland
  - boomgaard/kwekerij
  - heide
  - zand
  - begraafplaats
  - water
  - overig bodemgebruik

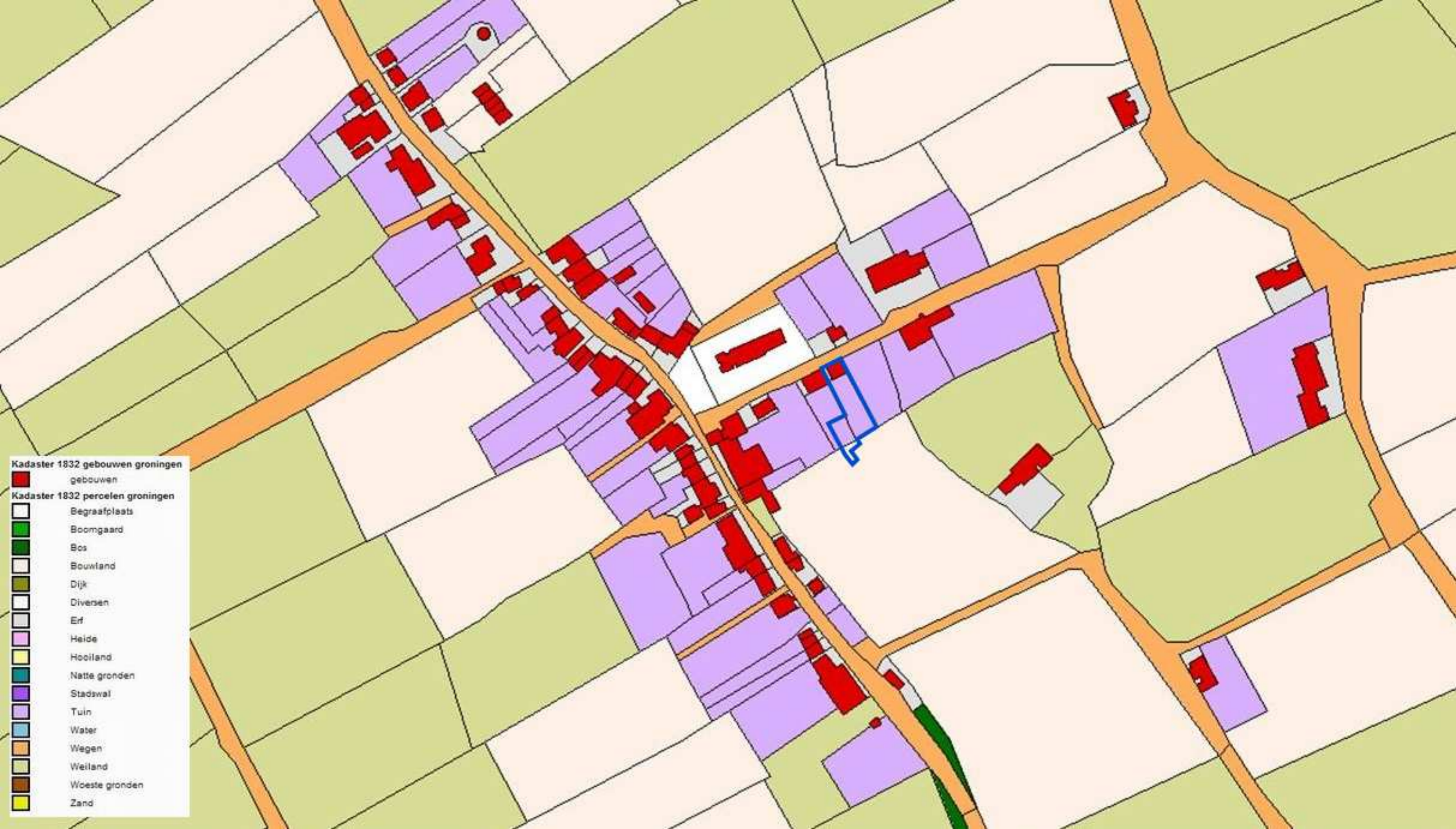
Legenda

TOP10 ((c)TDN)

BODEM ((c)Alterra

- Associaties
- Brikgronden
- Bebouwing
- Dijk, bovenlandstrook
- Dikke eerdgronden
- Fluviatile afz ouder p
- Groeve, gegraven, mi
- Kalksteenverweringsg
- Oude rivierkleigronden
- Overige oude kleigronden
- Ondiepe keileemgronden
- Leemgronden
- Zeekleigronden
- Mariene afz ouder ple
- Niet-gerijpte minerale
- Oude bewoningsplaat
- Rivierkleigronden
- Kalkh lutumarme gronden
- Veengronden
- Moerige gronden
- Water, moeras
- Podzolgronden
- Kalkloze zandgronden
- Kalkhoudende zandgronden

- Kadaster 1832 gebouwen groningen**
gebouwen
- Kadaster 1832 percelen groningen**
- Begraafplaats
  - Boomgaard
  - Bos
  - Bouwland
  - Dijk
  - Diversen
  - Erf
  - Heide
  - Hooiland
  - Natte gronden
  - Stadswal
  - Tuin
  - Water
  - Wegen
  - Weiland
  - Woeste gronden
  - Zand